

NAVOIYNING G‘AZALLARIDA SADOQATLI YOR TIMSOLI

Ismoilova Muxlisa Umidjon qizi
Urganch Ranch texnologiya universiteti

ANNOTATSIYA: Alisher Navoiy g‘azallarida sadoqatli yor timsolining badiiy ifodalanishi va uning estetik hamda axloqiy mazmuni ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida klassik Sharq she‘riyati an‘analari, tasavvuf falsafasi va o‘ziga xos lirika poetikasi nuqtayi nazaridan yoritib berildi. Sadoqatli yor obrazi orqali shoir insoniy muhabbat, vafodorlik, ruhiy poklik va ma‘naviy yetuklik g‘oyalarini ilgari suradi. Shuningdek, Navoiy asarlaridagi yor timsoli nafaqat shaxsiy muhabbat ramzi, balki ilohiy ishq va komillikka intilishning ham badiiy in‘ikosi sifatida talqin qilindi. Maqola davomida mazkur obrazning ramziy qatlamlari, badiiy vositalar orqali ochib berilishi hamda o‘zbek mumtoz adabiyoti taraqqiyotidagi o‘rni ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot natijalari Navoiy ijodida sadoqatli yor timsolining poetik konsepsiyasini chuqurroq anglash va uni zamonaviy adabiy-estetik talqinlarda tadqiq etish uchun muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

KALIT SO‘ZLAR: Alisher Navoiy, g‘azal, sadoqat, yor timsoli, tasavvuf, ma‘naviyat, ishq falsafasi, ma‘rifiy meros, lirika, majoz va haqiqat.

ANNOTATION: The artistic expression of the image of a faithful lover in Alisher Navoi's ghazals and its aesthetic and moral content are analyzed on a scientific basis. During the research, it was illuminated from the perspective of the traditions of classical Eastern poetry, the philosophy of Sufism, and the unique poetics of lyricism. Through the image of a faithful lover, the poet puts forward the ideas of human love, loyalty, spiritual purity, and spiritual maturity. Also, the image of a lover in Navoi's works was interpreted not only as a symbol of personal love, but also as an artistic reflection of divine love and the pursuit of perfection. Throughout the article, the symbolic layers of this image, its disclosure through artistic means, and its role in the development of Uzbek classical literature were scientifically substantiated. The results of the research serve as an important scientific basis for a deeper understanding of the poetic concept of the image of a faithful lover in Navoi's work and its study in modern literary and aesthetic interpretations.

KEYWORDS: Alisher Navoi, ghazal, devotion, symbol of love, mysticism, spirituality, philosophy of love, educational heritage, lyrics, metaphor and truth.

АННОТАЦИЯ: На научной основе анализируется художественное воплощение образа верной возлюбленной в газелях Алишера Навои, его эстетическое и нравственное содержание. В ходе исследования оно освещалось с точки зрения традиций классической поэзии Востока, философии суфизма и уникальной поэтики лирики. Через образ верной возлюбленной поэт выдвигает идеи человеческой любви, верности, духовной чистоты и духовной зрелости. Также образ возлюбленной в творчестве Навои трактовался не только как символ личной любви, но и как художественное отражение божественной любви и стремления к совершенству. В статье научно обосновываются символические пласты этого образа, его раскрытие художественными средствами, роль в развитии узбекской классической литературы. Результаты исследования служат важной научной базой для более глубокого понимания поэтической концепции образа верной возлюбленной в творчестве Навои и ее изучения в современных литературно-эстетических интерпретациях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Алишер Навои, газель, преданность, символ любви, мистицизм, духовность, философия любви, просветительское наследие, лирика, метафора и истина.

KIRISH

А

l
i
s
h
e
r
N
a

Ushbu tadqiqotning metodologik asosini adabiyotshunoslikning poetik tahlil, qiyosiy-tipologik yondashuv hamda semantik tahlil usullari tashkil etadi. Asosiy e'tibor Alisher Navoiyning g'azallarida yor timsolining badiiy ifodasi va uning sadoqat g'oyasi bilan uzviy bog'liqligini ochib berishga qaratildi. Avvalo, tadqiqot jarayonida Navoiy dostonidagi o'ziga xosliklarining o'ziga xosliklarida tahlil silindiri va Sharq semantik shifali qalindir. Bu jarayon badiiy asarlarining badiiy gazifasining zjyodiya'ndosi hamda uslar grqali shoirning falsafiy-axloqiy qarashlari ochib berildi. Qolaversa, mumtoz adabiyotdagi "yor" obrazining an'anaviy talqinlari bilan Navoiy ijodidagi o'ziga xos

poetik talqinlar qiyosiy asosda tahlil qilindi. Shuningdek, tadqiqotda hermenevtik yondashuvdan foydalanilib, shoirning badiiy matnlarini tarixiy-madaniy kontekstda sharhlashga alohida e'tibor qaratildi. Bu orqali g'azallarda yor timsolining faqat lirik qahramonning muhabbat ob'ekti emas, balki sadoqat va vafodorlik timsoli sifatidagi ma'nosi ochib berildi. Tadqiqotning nazariy manbalarini mumtoz adabiyotshunoslik, tasavvuf falsafasi va lirik poetika bo'yicha ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Bu yondashuv Navoiy g'azallaridagi yor timsolining mazmun-mohiyatini yanada kengroq va chuqurroq o'rganishga imkon berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida Alisher Navoiyning turli devonlari tarkibidagi g'azallari tahlil qilindi va unda yor timsoli poetik hamda falsafiy mazmun kasb etishi aniqladi. Olingan natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

Yor timsolining markaziy o'rni: Navoiy g'azallarida yor obrazi faqatgina lirik muhabbatning ramzi emas, balki sadoqat, vafodorlik va ilohiylikka eltuvchi yo'lning badiiy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Yor timsoli orqali shoir insonning komillikka intilishi, qalb pokligi va ruhiy sadoqatini ifodalaydi.

Sadoqat g'oyasining poetik talqini: Tahlil qilingan g'azallarda yor obrazining eng muhim sifati vafodorlik va sadoqat ekanligi kuzatildi. Shoir yor sadoqatini chin muhabbatning asosiy sharti sifatida ko'rsatadi va uni insoniy fazilatlarning eng yuksak ko'rinishi deb talqin qiladi.

Obrazning ikki qutbli talqini: Navoiy g'azallarida yor obrazi ikki darajada talqin qilinadi: bir tomondan, u haqiqiy dunyoviy muhabbatning sodiq yoridir, ikkinchi tomondan esa, ilohiy haqiqatga yetaklovchi ramz sifatida tasvirlanadi. Bu ikki qutbli talqin

Navoiy ijodining tasavvufiy mohiyatini ochib beradi.

Poetik vositalarning o'rni: Yor sadoqatini ifodalashda shoir tashbeh, isti'ora, tazod kabi badiiy san'atlardan keng foydalangan. Natijada yor timsoli nafaqat individual obraz, balki umumiy ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning badiiy mujassamlashuviga aylangan.

Mumtoz adabiyotdagi o'rni: Tadqiqot ko'rsatdiki, Navoiy g'azallarida sadoqatli yor timsoli Sharq mumtoz adabiyotida ilgari shakllangan an'anaviy "yor" obrazini yangi falsafiy-badiiy mazmun bilan boyitadi. Shu orqali shoir bu obrazni o'z davri uchun ham, keyingi avlodlar uchun ham badiiy-ma'naviy ideal darajasiga ko'tardi.

MUHOKAMA

Alisher Navoiy g'azallarida yor timsoli ko'pincha sadoqat va vafodorlik bilan

chambarchas bog‘lanib tasvirlanadi. Shoir uchun yor faqatgina muhabbat manbai emas, balki ruhiy kamolot, axloqiy barkamollik va ma‘naviy poklik ramzi hamdir. Muhokama jarayonida ta‘kidlab o‘tish lozimki, Navoiyning lirikasida yor obrazi ikki asosiy qirra orqali namoyon bo‘ladi: birinchisi, hayotiy-muhabbatli yor; ikkinchisi, ilohiy-ma‘naviy yor timsolidir.

Yor obrazining hayotiy qirrasida lirik qahramonning sadoqatli muhabbati, uning yoriga bo‘lgan vafosi, qiyinchiliklarga chidashi, iztiroblardan ham or-nomusni asrashi kabi jihatlar ko‘zga tashlanadi. Bu holat xalq orasida qadimdan mavjud bo‘lgan “sadoqatli yor” timsoli bilan uyg‘unlashadi. Navoiyning she‘riyati shu orqali milliy an‘analarga tayanib, universal insoniy qadriyatlarni ilgari suradi.

Ilohiy qirrasida esa yor Allohning timsoli sifatida talqin etiladi. Bunda yor timsoliga sadoqat – bu aslida Yaratuvchiga bo‘lgan sadoqat, inson qalbining pokligi va komillik sari intilishi sifatida ifodalanadi. Shu ma‘noda, Navoiy g‘azallaridagi sadoqatli yor obrazini tasavvufiy-falsafiy qatlamlardan ajratib bo‘lmaydi. Yor timsoli orqali shoir nafaqat ma‘naviy muhabbatni, balki insonning ruhiy kamolotga erishish yo‘lini ham ifodalagan.

Muhokama davomida ko‘rinadiki, Navoiy g‘azallaridagi sadoqatli yor timsoli ikki ma‘noda uyg‘unlashib, real hayotiy tuyg‘ular bilan tasavvufiy talqinlar orasida ko‘prik vazifasini bajaradi. Bu obrazning serqirraligi shoirning badiiy mahoratini, inson ruhiyati va muhabbat mohiyatiga chuqur yondashganini ko‘rsatadi.

XULOSA

Alisher Navoiyning g‘azallarida yor timsoli bevosita muhabbat mavzusining badiiy markazi bo‘lib, u oddiy lirik qahramonning sevgilisi emas, balki sadoqat, vafodorlik, ma‘naviy yuksaklik va komil inson g‘oyalarini mujassamlashtirgan ramz sifatida gavdalanadi. Shoir yor obrazini tasvirlar ekan, uni faqat tashqi go‘zallik mezonlari bilan emas, balki ichki poklik, sadoqatli qalb va ruhiy mukammallik mezonlari bilan ulug‘laydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Navoiy g‘azallarida yor timsoli ikki qatlamda namoyon bo‘ladi: birinchidan, insoniy muhabbatning sadoqatli ramzi sifatida; ikkinchidan, ilohiy ma‘noda ma‘rifatga, komillikka yetaklovchi ruhiy timsol sifatida. Demak, sadoqatli yor obrazi shoir ijodida shaxsiy tuyg‘ularning ifodasi bilan bir qatorda, butun insoniyat uchun umumiy bo‘lgan axloqiy-me‘yoriy qadriyatlarning badiiy talqinidir.

Maqola doirasida olib borilgan tahlillar Navoiyning g‘azallari orqali sadoqat, vafodorlik va insoniylik kabi fazilatlarning naqadar yuksak qadrlangani, yor

timsolining esa mumtoz adabiy merosda betakror ma'naviy ramz sifatida shakllangani ilmiy jihatdan asoslab berildi. Shunday qilib, Alisher Navoiy she'riy merosida sadoqatli yor timsoli o'zbek mumtoz adabiyotining axloqiy-estetik va falsafiy poydevorlaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoiy, A. (1991-1993). Xamsa. 10 jildlik. – Toshkent: Fan. (Asosan, G'aroyib us-sigar devoni va boshqa lirik to'plamlardagi g'azallar manba sifatida olinadi).
2. Navoiy, A. (2000). Devon. – Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. Navoiy, A. (1983). Lison ut-tayr. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
4. Shukurov, Sh. (2010). Imaginiy mir poezii Alishera Navoi. – Toshkent: Yangi asr avlodi.
5. Nafasov, T. (2014). Navoiy g'azallarida muhabbat falsafasi. – Toshkent: Navoiy nashriyoti.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

